

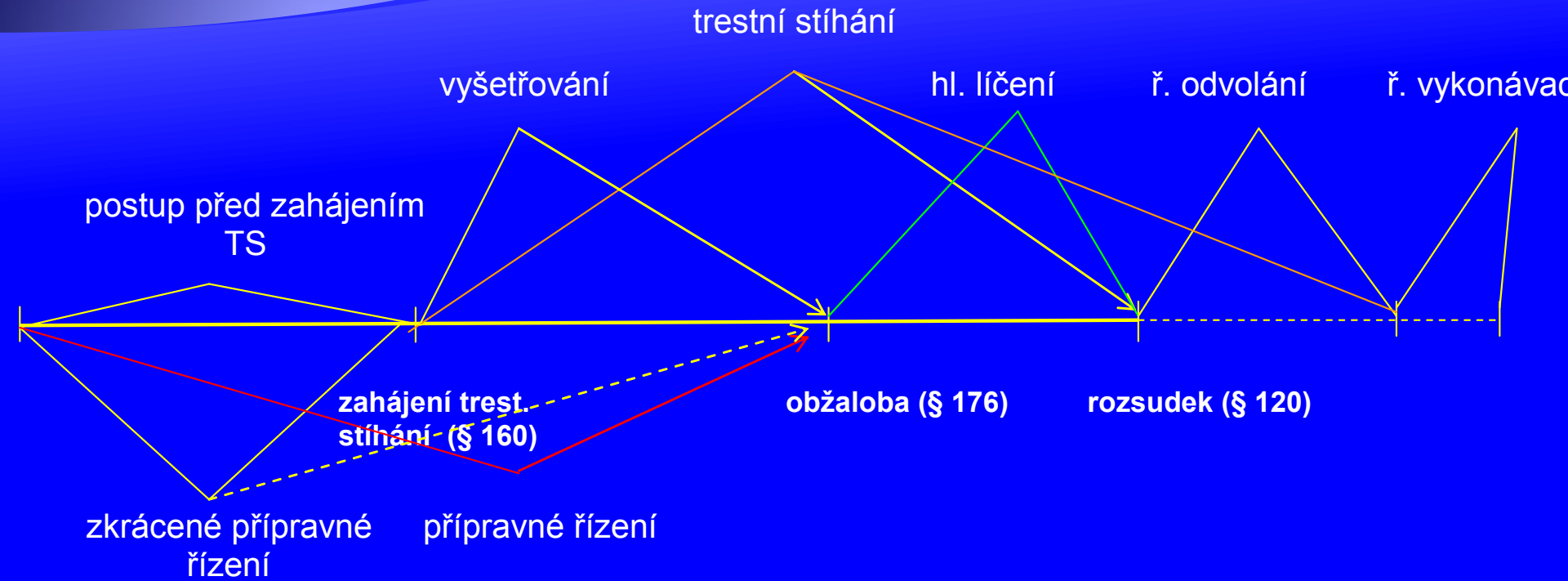
Přednáška pro VIII. jarní semestr magisterského studia

OBVINĚNÝ, OBHÁJCE, POŠKOZENÝ A DALŠÍ OSOBY

Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.

19. 3. 2015

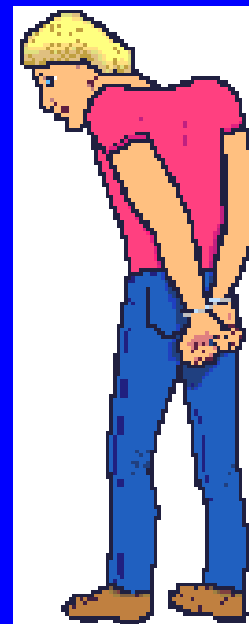
Schéma průběhu trestního řízení podle českého trestního řádu

**Subjekty a další účastníci trestního řízení mají
pozitivně vymezená práva a povinnosti !**

Podezřelý

- **zadržená osoba** (§ 76 odst.1 tr. ř.)
- **osoba, které bylo sděleno podezření ve zkráceném přípravném řízení** (§ 179b odst. 3 tr. ř.)
- **práva podezřelého ?**

Obviněný

- definice:
 - **obviněným je osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání** (§ 160 odst. 1 tr. ř.)
- **poučovací povinnost** orgánů činných v trestním řízení
- musí jí být **oznámeno**, pro jaký trestný čin je stíhána
- má **právo vyjádřit se** ke všem skutečnostem, které se jí kladou za vinu a k důkazům o nich
- nemá povinnost vypovídat
- má **právo na tlumočnicka** (může používat mateřského jazyka) **pozor na novelizované znění § 28 tr.ř. !)**
- má **právo uvádět** okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti
- může podávat **opravné prostředky**
- po podání obžaloby má **právo být přítomen** při projednávání věci

Spolupracující obviněný (§ 178a)

- Jen u **zvlášť závažného zločinu**
- Státní zástupce v obžalobě označí obviněného za spolupracujícího, pokud jsou současně splněny tyto podmínky:
 - oznámí státnímu zástupci skutečnosti, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, a zaváže se podat jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech
 - **Obviněný se dozná k činu**, pro který je stíhán, přičemž nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho doznání bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, a
 - **Obviněný prohlásí, že souhlasí** s tím, aby byl označen jako **spolupracující obviněný**.
 - **Státní zástupce považuje označení obviněného za spolupracujícího za potřebné** vzhledem k povaze TČ, k jehož objasnění se obviněný zavázal, a to i s přihlédnutím k TČ uvedenému v doznání obviněného, k osobě obviněného a k okolnostem případu, zejména zda a jakým způsobem se obviněný podílel na spáchání TČ, k jehož objasnění se zavázal a jaké následky svým jednáním způsobil.
 - § 58 odst. 4 TZ – snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby

- ◆ Pokud spolupracující obviněný nespáchal trestný čin, který je závažnější než zločin, k jehož objasnění přispěl, jestliže se nepodílel jako organizátor nebo návodce na spáchání zločinu, k jehož objasnění přispěl, pokud jím nezpůsobil úmyslně těžkou újmu na zdraví nebo smrt a pokud nejsou důvody pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody (§ 59 trestního zákoníku), může státní zástupce v obžalobě navrhnout upuštění od potrestání, pokud to považuje za nezbytné s ohledem na všechny okolnosti, zejména vzhledem k povaze trestného činu uvedeného v doznání obviněného v porovnání s trestným činem, k jehož objasnění se obviněný zavázal, k míře, v jaké může spolupracující obviněný přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, k významu jeho výpovědi pro dané trestní řízení s ohledem na shromážděné důkazy, k osobě obviněného a k okolnostem případu, zejména zda a jakým způsobem se obviněný podílel na spáchání trestného činu, k jehož objasnění se zavázal, a jaké následky svým jednáním způsobil.
- ◆ (§ 178a /2)

- ◆ Před tím, než státní zástupce obviněného označí jako spolupracujícího vyslechne ho zejména k obsahu oznámení a k jeho doznání. Obviněného také vyslechne k tomu, zda si je vědom důsledků svého postupu. Před výslechem státní zástupce obviněného poučí o jeho právech, o podstatě označení za spolupracujícího obviněného, o povinnosti setrvat na svém doznání a dodržet své závazky uvedené v odstavci 1 a také o tom, že jakmile obviněný v přípravném řízení nebo v řízení před soudem poruší své závazky nebude nadále považován za spolupracujícího obviněného.
- ◆ (§ 178a /3)

Obhájce

- definice:
 - obhájce poskytuje obviněnému potřebnou právní pomoc, účelně využívá k hájení jeho zájmů prostředky a způsoby obhajoby uvedené v zákoně, zejména dbá na to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují a tím přispívají ke správnému a spravedlivému rozhodnutí ve věci (z. č. 85/1996 Sb., o advokacii)
- obhájcem v **trestním řízení** může být **jen advokát**
- **advokát** a **obhájce** v trestním řízení
- obhájce vystupuje jménem svého klienta, pokud nejde o úkony trestního řízení, které se vztahují k jeho vlastním právům a povinnostem (uplatnění odměny advokáta)

- činí za obviněného **návrhy, žádosti, opravné prostředky**
- má **právo nahlížet do spisů**
- může se **účastnit vyšetřovacích úkonů**
- může **mluvit s obviněným**, jenž je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody bez přítomnosti třetí osoby
- řada dalších procesních oprávnění (klást otázky vyslýchaným osobám, vést výslech, právo na závěrečnou řeč, doručují se mu písemnosti, vyrozumívá se o úkonech...)
- **nutná obhajoba**
 - **dohoda o vině a trestu**
 - **vzdání se nutné obhajoby (§ 36b TŘ)**
- **obhájce zvolený a ustanovený**
 - rozlišovacím znakem je způsob, kterým je obhájce pověřen vykonávat obhajobu

Jiné osoby s obhajovacími právy

- **osoby jednající jménem obviněného** (zákonný zástupce obviněného – rodič, osvojitel, poručník, kolizní opatrovník, opatrovník)
- **osoby jednající jménem vlastním** (zejm. osoby obviněnému blízké – příbuzní v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel a druh)
- **orgán sociálně právní ochrany dětí**

Poškozený

➤ Vznik a vývoj institutu poškozeného v trestním řízení

- trestní řád z roku 1873 předpokládal existenci **soukromého účastníka** (tzv. vedlejší procesní strana, vybavená žalobním právem)
- řízení o nároku poškozeného bylo již tehdy označováno jako **adhezní**
- současný institut poškozeného vznikl na základě ustanovení § 48 trestního řádu z roku 1950.

Český trestní řád č. 141/1961 Sb. přiznal obdobně jako trestní řády z roku 1950 a 1956 výlučné žalobní právo jen státnímu orgánu v postavení veřejného žalobce, i když určitá kategorie poškozených může zabránit zahájení trestního stíhání nebo jeho pokračování.

Definice:

- Poškozeným je ten (fyzická nebo právnická osoba), komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (§ 43 odst. 1 tr. ř.)
- definice poškozeného **není totožná** s pojmem „oběť“
- oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný (§ 44 odst. 1 tr. ř.)
- poškozeným může být jak fyzická tak právnická osoba

Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů

- ◆ Zákon obsahuje řadu ustanovení, která jsou jednak samostatná, jednak doplňují trestní řád
- ◆ upravuje práva obětí, právo na peněžitou pomoc a vztahy mezi státem s pomocnými subjekty.
- ◆ „Obětí se rozumí **fyzická osoba**...“ jinak je definice v podstatě stejná jako v § 43 TŘ.
- ◆ Zvlášť zranitelná oběť – osobní a kvalifikační kritéria

Práva obětí a právo na peněžitou pomoc podle zákona č. 45/2013 Sb.

- ◆ odborná pomoc
- ◆ Informace
- ◆ ochrana soukromí
- ◆ ochrana přes sekundární viktimizaci
- ◆ PP = jednorázová peněžitá částka k překlenutí zhoršené sociální situace... nárok oběti na náhradu škody přechází na stát...

Škoda :

- **Škodou** podle § 43 odst.1 tr. ř. se rozumí majetková škoda **nebo nemajetková újma, nebo ten na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.**
- **Majetková škoda** je škoda, kterou došlo ke zmenšení nebo úbytku majetku poškozeného a kterou lze vyjádřit v penězích.
- **Nemajetková újma**
 - **Škodou na zdraví** se rozumí ztráta na výdělku, bolesti a ztížení společenského uplatnění, jakož i úhrada nákladů spojených s léčením, resp. v případě úmrtí náklady spojené s pohřbem.
 - **Morální škoda** může vzniknout v souvislosti se spácháním trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných nebo trestných činů proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství.
 - **Jinou škodou** mohou být například náklady spojené s právním zastoupením
- **Bezdůvodné obohacení**

Práva poškozeného

- Poškozený má především právo činit **návrhy na doplnění dokazování, nahlížit do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se** hlavního líčení a veřejného zasedání, konaného o odvolání nebo **o schválení dohody o vině a trestu**, a před skončením řízení se **k věci vyjádřit**.
- Poškozený, jemuž náleží nárok na náhradu škody způsobené trestným činem, je oprávněn také **navrhnout**, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost **nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu**, jež mu byla trestným činem způsobena, nebo **vydat bezdůvodné obohacení**, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal.
- **Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2); je-li sjednána dohoda o vině a trestu, je třeba návrh učinit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175a odst. 2).**
- **Může uplatnit své právo na náhradu škody i v řízení o trestním příkazu!**

Vliv poškozeného na průběh trestního řízení

§ 163 – Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Má etický rozměr nebo je to kontroverzní překážka trestního stíhání ?

Poškozený a odklony

Významným nástrojem uspokojení poškozeného jsou ustanovení trestního řádu o některých tzv. odklonech, tedy o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 – § 308 tr. ř.) a narovnání (§ 309 - § 314 tr. ř.).

§ 175a - Poškozený a dohoda o vině a trestu

Státní zástupce vyrozumí poškozeného o jednání s obviněným, kde může uplatnit svůj nárok, přitom dbá na zájmy poškozeného, ten se může k návrhu vyjádřit a dohoda pak může obsahovat i rozsah a způsob náhrady škody...

Trestní řád rozlišuje mezi dvěma skupinami poškozených:

- **poškozený, který může žádat náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení** a navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku obžalovanému povinnost nahradit škodu nebo vydat bezdůvodné obohacení uložil (§ 43 odst. 3 tr. ř.). Tento poškozený má kromě všeobecně stanovených práv podle ustanovení § 43 odst.1 tr. ř. **právo být subjektem adhezního řízení**, to znamená právo uplatnit své nároky přímo v trestním řízení. Bude se jednat zejména o poškozeného, jemuž trestným činem vznikla újma na zdraví nebo majetková škoda.
- **poškozený, jenž není subjektem adhezního řízení**. Tomuto poškozenému v podstatě náleží jen procesní oprávnění podle § 43 odst.1 tr. ř. Půjde zejména o poškozeného, jemuž trestným činem byla způsobena morální nebo jiná škoda.

- ◆ Za poškozeného se **nepovažuje ten**, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak **vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele** nebo **její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem**.
- ◆ Možnost uplatnění práv mimořádně vysokého počtu poškozených prostřednictvím **společného zmocněnce**, kterého si zvolí. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení.

Zajištění nároku poškozeného

Obvinění se často pokoušejí zbavit se majetku a navzdory konečnému rozhodnutí soudu, kterým přizná nárok na náhradu škody, tak může dojít ke zmaření nebo ztížení jejího uspokojení. Proto trestní řád obsahuje ustanovení o **zajištění nároku poškozeného** (§ 47 - § 49 tr. ř.).

Poškozený a konečné rozhodnutí

- Pravomocný rozsudek, kterým byl poškozenému přiznán nárok na náhradu škody, má povahu **exekučního titulu** podle předpisů občanského práva.
- Proti rozsudku, v neprospěch obžalovaného, může podat poškozený, jenž uplatnil nárok na náhradu škody **nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení**, odvolání. Může tak učinit však jen proti výroku o povinnosti k náhradě škody, **nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení** (§ 247 odst. 1 tr. ř.).

Zúčastněná osoba

- **Vznik a vývoj institutu zúčastněné osoby v trestním řízení**
 - starší právní úpravy až do r. 1950 ustanovení o zúčastněné osobě neobsahovaly
- definice:
 - **Zúčastněná osoba je ten, jehož věc byla zabrána** (§ 42 odst. 1 tr. ř., § 73 tr. zák.) **nebo podle návrhu být zabrána má.**
 - je **stranou v řízení** (§ 12 odst. 6 tr. ř.)
 - jde o osobu **odlišnou od obviněného**

Práva zúčastněné osoby

- Zúčastněná osoba má především právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka (§ 55 odst. 2 tr. ř.), činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí (§ 65 odst. 1 tr. ř.).

Zákonný zástupce a zmocněnec poškozeného a zúčastněné osoby

- Poškozený a zúčastněná osoba mohou být v trestním řízení zastoupeni.

Otázky???